

๒๖ เศรษฐกิจพอเพียงภาคการเกษตร ๒๗

กรมส่งเสริมการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

คำนำ

เอกสารเรื่อง "เศรษฐกิจพอเพียงภาคการเกษตร" เป็นเอกสารเผยแพร่ที่กรมส่งเสริมการเกษตร ได้จัดทำขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนม์มายุ 80 พรรษา ในปี 2550 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ โดยใช้หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมีเงื่อนไข องค์ความรู้ควบคู่กับคุณธรรม ในการน้อมนำกระแสพระราชดำรัส เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันของเกษตรกรตามความเหมาะสม นอกจากจะช่วยในการดำเนินชีวิต การแก้ไขปัญหาอุปสรรคอย่างมีสติแล้วยังเป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ อีกทางหนึ่งด้วย

กรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐในการส่งเสริมและให้การสนับสนุนแก่เกษตรกร เป็นหลัก และประชาชนทั่วไปรวมถึงนักเรียน นักศึกษา และข้าราชการทั่วประเทศ ให้ได้รับความรู้ ความประสบผลสำเร็จ และดำรงชีวิตในการทำงาน โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ให้เกิดกำลังใจในการประกอบอาชีพของประชาชนทุกสาขาอาชีพ สร้างความเข้าใจ ความอบอุ่น และความเอื้ออาทรต่อกันนำไปสู่สังคมและชุมชนอันจะเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต มีความเข้มแข็ง และเจริญรุ่งเรือง เกิดความมั่นคงของประเทศชาติสืบต่อไป

กรมส่งเสริมการเกษตร

2550

สารบัญ

- ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3
- หลักการของความพอเพียง 4
- การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ 5
- ใช้ชีวิต "เพียงพอ" เพื่อความสุขที่ "พอเพียง" 6
- ตัวอย่างการเกษตรแบบพอเพียง พื้นที่ 1 ไร่ 10
- ตัวอย่างการเกษตรแบบพอเพียง พื้นที่ 5 ไร่ 12

เกร็ด

“คำว่า พอ ก็พอเพียง

คนเรถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย
เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย
ถ้าทุกประเทศมีความคิด ทำอะไรต้องพอเพียง
พอประมาณไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก
คนเราก็อยู่เป็นสุข...”

๕ พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑ ๕

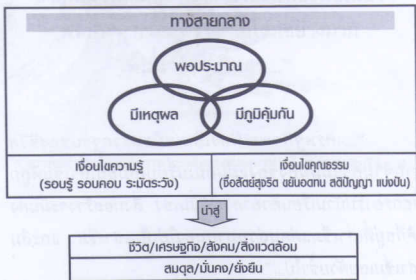
“...เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต
รากฐานความมั่นคงของแผ่นดินเปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูก
คอกของรบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั้นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคง
ได้ก็อยู่ที่เสาเข็มแต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืม
เสาเข็มเลยด้วยซ้ำไป...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
จากวารสารชัยพัฒนา

เศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี เริ่มตั้งแต่ ในงานพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม 2517 เป็นต้นมาในแนวทางการพัฒนาบนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง และเมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540 ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2549
 “เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร” (พิมพ์ครั้งที่ 3)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทาง สายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวหน้าทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในโอกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนโดยทั่วไปได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ตามที่ขอพระมหากรุณาตามหนังสือที่ รล. 0003/18888 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 สำนักราชเลขาธิการพระบรมมหาราชวัง กทม.

หลักการของความพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอเพียงดังต่อไปนี้

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกคนรอบคอบ ไม่ใช่ว่าเศรษฐกิจแบบพอเพียงกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น

3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน

4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย เศรษฐกิจควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง

7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่รูปร่างแบบเดียวจนเดียวรายแบบกระพริบเห็น เดียวตงานไม่มีกิน ไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประชากรมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน สุขภาพจิตจึงเสีย เครียด เพี้ยนรุนแรง ฆ่าตัวตาย ตัดเยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ

ความพอเพียงด้านเศรษฐกิจ

- ลดรายจ่าย สร้างรายได้ ใช้ชีวิตอย่างพอควร
- คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ
- ไม่เสี่ยงเกินไป มีทางเลือกรองรับ
- พึ่งพาตนเองได้
- จัดทำบัญชีครัวเรือน

ความพอเพียงด้านสังคม

- ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- รู้รักสามัคคี
- สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน

ความพอเพียงด้านจิตใจ

- มีจิตสำนึกที่ดี
- เอื้ออาทร ประนีประนอม
- นึกถึงส่วนรวมเป็นหลัก
- ซื่อสัตย์ สุจริต อดทน ความเพียร

ใช้ชีวิตอย่าง “เพียงพอ” เพื่อความสุขที่ “พอเพียง”

“พอใจ”แล้ว ใจจะพอเพียง

คนไทยมีอะไรหลายอย่างที่ต่างชาติไม่มี แม้ในทางกลับกัน เราก็อาจจะไม่มีในสิ่งที่เขาคบครัน ความไม่มีไม่ได้หมายความว่าขาด บางครั้งก็อาจจะไม่เหมาะกับวิถีของเรา ระเบิดจากภายใน มองเรื่องเล็ก ๆ โกลัตัว แล้วขยายวงสู่เรื่องใหญ่ ๆ ระดับชาติ ชีวิตก็ดำรงอยู่ได้อย่างที่ควรจะเป็น ไม่แก่งแย่ง ไม่แข่งขัน เพียงช่วยเหลือเกื้อกูลกัน บ้านเรานำน้ำพริกอร่อย ก็แบ่งปันให้ข้างบ้าน ขณะที่ป่าข้างบ้าน แงระสชาติดี ก็แบ่งให้บ้านเราช่วยชิมบ้าง หรือบางทีที่ไม่มีรถยนต์ขับ อาจเป็นเพราะคุณไม่เหมาะกับการขับรดด้วยตัวเอง สินค้าแบรนด์เนมก็อาจไม่เหมาะกับบุคลิกของคุณก็เป็นได้ แก่นแท้ของความสุขไม่มีขายที่ห้างสรรพสินค้าสั่งซื้อทางอินเทอร์เน็ตก็ไม่ขาย หัวใจที่เหนื่อยล้า เพราะมัวแต่วิ่งตามหาวัตถุ ก็ไม่มีบริการสปาไอบานด์ หากแต่ต้องปลุกเร้าพรวนดินใส่ปุ๋ย แล้วความสุขที่แท้และยั่งยืนจะงอกงามตามวิถีธรรมชาติในหัวใจของคุณเอง.

การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงภาคการเกษตร

วิถีชีวิตของเกษตรกรไทยในปัจจุบัน ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง มีรายได้ไม่เพียงพอและเป็นหนี้สิน จึงจำเป็นต้องปรับระบบการเกษตรของครัวเรือนให้สอดคล้องกับสภาวะการผลิต และการตลาดในปัจจุบันตามความเหมาะสมของระบบนิเวศเกษตร โดยใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีความมั่นคงในอาชีพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืนต่อไป

ลดรายจ่าย

เพื่อเป็นการประหยัด ลดรายจ่ายในครอบครัว และเป็นผลดีต่อสุขภาพ การทำพืชผักสวนครัวรั้วกินได้เป็นอาหารสำหรับการบริโภคในครัวเรือน นับเป็นงานอดิเรกที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว พ่อ แม่ลูกมีเวลาพูดคุยกันและช่วยกันทำงาน แม้ไม่มีพื้นที่ก็สามารถทำสวนครัวในบ้านได้ เช่น การปลูกพริกในกระถาง หรือปลูกในภาชนะแขวน ฯลฯ พืชที่ปลูกก็เป็นพืชที่ใช้เป็นประจำในครัว เช่น พริก มะเขือ กระเพรา สะตอ หอม ผักชี ขอม ตำลึง ผักหวาน เป็นต้น

เพิ่มรายได้

การเพิ่มรายได้โดยทรัพยากรที่มีอยู่ในครัวเรือนและเวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการสร้างรายได้ เช่น การถนอมอาหารและแปรรูป งานฝีมือหัตถกรรมสิ่งประดิษฐ์ การผลิตกล้าไม้ดอกไม้ประดับ เลี้ยงสัตว์-ประมง เพาะถั่วงอก เพาะเห็ด เป็นต้น ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากทำกิจกรรมการเกษตร

ขยายโอกาส

เกิดจากการพัฒนาศักยภาพตนเอง ครอบครัวยุวมชน โดยการร่วมมือการสร้างอาชีพที่เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า บุตร-หลานได้รับการศึกษาสูงขึ้น ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถรวมกันจัดหาตลาด แหล่งเงินทุน และเครือข่ายมาใช้ในการประกอบอาชีพอย่างยิ่งยั้ง ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงและอบอุ่นต่อไป

เศรษฐกิจพอเพียงด้านการเกษตร

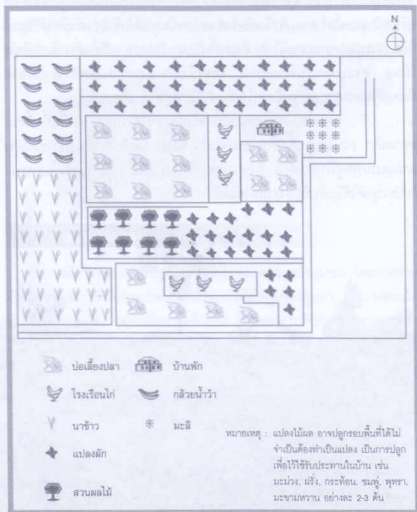
นอกจากประชาชนในเมืองแล้ว เกษตรกรในชนบทก็สามารถดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้ ด้วยการทำการเกษตรที่ผลิตเพื่อการบริโภคในครอบครัวก่อน ถ้ามีเหลือจึงจำหน่ายเป็นรายได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่แบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ มีพื้นที่นาข้าว พืชไร่ ไม้ผล สระน้ำและบริเวณบ้าน เพื่อให้มีกิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย มีผลผลิตออกทุกฤดูกาล มีรายได้ประจำวัน สบายดี เดือนละปี

การทำเกษตรแบบนี้ สามารถทำได้ในทุกขนาดพื้นที่ ตั้งแต่ขนาดเล็ก 1-2 ไร่ จนถึงฟาร์มขนาดใหญ่ ตัวอย่างต่อไปนี้ เป็นรูปการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ในขนาดพื้นที่ต่างๆ เพื่อให้เกิดแนวคิดในการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเองต่อไป

ตัวอย่างการทำกรเกษตรแบบพอเพียง

พื้นที่ 1 ไร่

ประมาณการ ต้นทุน รายรับ กำไร ของกึ่งฟาร์ม 1 ไร่

กิจกรรม	ต้นทุน	รายรับ	กำไร	หมายเหตุ
ปลากินพืช 300 ตัว	800	1,250	450	ขนาดบ่อ 2x3 เมตร ลึก 2 เมตร
นาข้าว 1 งาน	200	775	575	ปลูกไว้บริโภคในครัวเรือน
ไม้ผล	-	-	-	ปลูกอย่างละ 2-3 ต้นไว้บริโภคครัวเรือน
ไก่ไข่ 5 ตัว	1,430	3,840	2,410	-
กล้วยน้ำว้า 100 ต้น (100 ตารางวา)	375	3,750	3,375	-
ผัก 6 ชนิด 100 ตารางวา	600	3,650	3,050	สามารถปลูกได้ตลอดปี
มะลิ (50 ตารางวา)	2,285	3,650	3,715	-
รวมทั้งฟาร์ม	5,690	19,265	13,575	-

ตารางแสดงพืชผักและการเก็บเกี่ยว

ชนิดผัก	อายุเก็บเกี่ยว (วัน)
บวบ	50-60
ถั่วฝักยาว	50-60
แตงกวา	35-40
คะน้า	45-60
ผักบุ้ง	20-25
กวางตุ้ง	45-55

หมายเหตุ :
 • ใช้แรงงานในครัวเรือน
 • เน้นการทำเกษตรแบบธรรมชาติ ไม่ใช้สารเคมี

ตัวอย่างการเกษตรแบบพอเพียง

พื้นที่ 5 ไร่

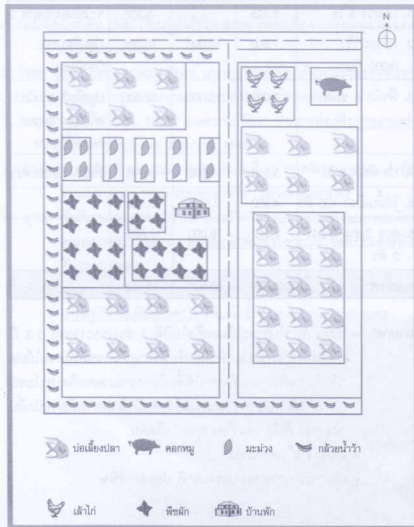
กิจกรรมในฟาร์ม

1. ไม้ผล (มะม่วง ส้มโอ ฝรั่ง กระท้อน)	3	ไร่
2. พืชแซม ในพื้นที่ ปลูกไม้ผล ช่วงที่ไม้ผลยังไม่ให้ผลผลิต อาจเป็นพืชผัก เช่น พริก แตงกวา ถั่วฝักยาว มะเขือ		
3. พืชอายุสั้น ในพื้นที่	1.5	ไร่
3.1 มะเขือเปราะ	0.5	ไร่
3.2 ถั่วฝักยาว	0.5	ไร่
3.3 ข้าวโพดฝักสด	0.5	ไร่
4. ปลานิล	0.5	ไร่
5. โรงเรือนเลี้ยงไก่	100	ตัว
6. โรงเรือนเลี้ยงสุกร 2 รุ่น ๆ ละ	2	ตัว

หมายเหตุ กิจกรรมภายในฟาร์ม สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของพื้นที่และความรู้ความถนัดของเกษตรกร

ตัวอย่างการทำเกษตรแบบพอเพียง

พื้นที่ 5 ไร่

ประมาณการ ต้นทุน รายรับ กำไร ของกิ่งฟาร์ม 5 ไร่

กิจกรรม	ต้นทุน	รายรับ	กำไร	หมายเหตุ
1. มะม่วง 3 ไร่	8,325	-	-8,325	จะให้ผลผลิตปีที่ 3
2. กล้วยน้ำว้า 6,000 ต้น	7,800	18,000	10,200	ปลูกล้อมรอบ ป้องกันลม
3. พืชผัก 6 ชนิด	3,000	15,000	12,000	ปลูกที่สภาพดินเย็น ตามฤดูกาลและ ตลาดต้องการ
4. ปลาไนล 0.5 ไร่	3,010	10,000	6,090	ใช้แรงงานครอบครัว
5. โกพื้นเมือง 100 ต้น	4,350	7,500	3,150	
6. สุนทร 2 รุ่น ๆ ละ 2 ต้น	2,312	10,000	7,688	
รวมทั้งฟาร์ม	28,797	60,500	31,703	

- หมายเหตุ • ไม้ผล (มะม่วง) จะให้ผลผลิตในปีที่ 3 ช่วงระยะเวลาที่ 1-3 ปี เกษตรกรสามารถปลูกพืชผักหรือพืชอายุสั้น แซมในสวนไม้ผล เพื่อเกิดรายได้ และเป็นการใช้พื้นที่ทางการเกษตรเกิดประโยชน์สูงสุด ไม้ผลนอกจากมะม่วงแล้ว ยังมีไม้ผลทางเลือกชนิดอื่น เช่น ฝรั่ง ส้มโอ กระท้อน พุทรา เป็นต้น
- ใช้แรงงานในครัวเรือน
 - เน้นการทำเกษตรแบบธรรมชาติ ปลอดภัยพืช

เอกสารอ้างอิง •

1. กรมพัฒนาที่ดิน 2549 เรียนรู้วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง : กรุงเทพมหานคร กรมพัฒนาที่ดิน
2. วิทยาลัยปอนันต์ และคณะ 2543. เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเกษตรที่พึ่งพาตนเอง : กรุงเทพมหานคร กรมส่งเสริมการเกษตร
3. ยงยุทธ เนตรล้อมวงศ์. 2543 "เกษตรพอเพียง" วารสารส่งเสริมการเกษตร, ปีที่ 30 ฉบับที่ 149 มิถุนายน 2543
4. สำนักพระราชวัง ที่ รล. 0003/18888 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 สำนักพระราชวัง พิระบรมมหาราชวัง : กรุงเทพมหานคร
5. สุนทร ต้นติเวชกุล 2541 การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. "หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน" ฉบับวันเสาร์ที่ 5 ธันวาคม 2541
6. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2549. เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร (พิมพ์ครั้งที่ 3) : กรุงเทพมหานคร

ที่ปรึกษา

- พรทิพย์ สุนทรสิงห์ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาเกษตรกร
- อรุณี บินประยงค์ ผู้อำนวยการกลุ่มงานจัดการฟาร์ม

คณะผู้เรียบเรียง

- เอื้อ เชิงสะอาด
- ประเสริฐวัฒน์ กองกันภัย
- ฉวีวรรณ มหะเสนีย์
- วุฒินัย ยวนานนท์
- สรรพสิทธิ์ สิงห์ปี
- อารีย์วรรณ เหลืองทอง

กลุ่มงานจัดการฟาร์ม
ส่วนส่งเสริมการจัดการฟาร์มและเคหกิจเกษตร
สำนักพัฒนาเกษตรกร
กรมส่งเสริมการเกษตร

โทร. 0-2579-3825, ภายใน 526 Fax : 0-2579-3825

http : www.doae.go.th

E-mail : farmdev01@doae.go.th

พิมพ์ครั้งที่ 2 (แก้ไขเพิ่มเติม)

จัดทำเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์
โดยห้องสมุดกรมส่งเสริมการเกษตร

บ้านหลังน้อย	ร้อยรับ	กับหลักฐาน	
ผลิตอาหาร	เลี้ยงนม	คนอาศัย	
ความเพียงพอ	ก่อสร้าง	ไม่ทุกข์ใจ	
สมดังใจ	ราชดำรัส	ช้อคอน	
	ที่หน้าบ้าน	กันแนว	ปลูกแถวถี่
	ทำเป็นรั้ว	กินได้	ไม่ขัดสน
	บวบขม	ผสมผสาน	ให้ทาน
	คอกหมู	ผลิตเป็ด	เวียนเก็บกิน
มีที่ว่าง	ข้างรั้ว	สวนครัวปลูก	
ผักกินลูก	กินใบ	ได้ทั้งสิ้น	
พริกแดง	ชำตะไคร้	ในผืนดิน	
หมั่นรด	น้ำหล่อ	พอไม่ตาย	
	เห็ดที่ว่าง	ข้างเคียง	เลี้ยงเปิดไก่
	ไว้กินไข่	กินเนื้อ	เห็ดก็ขาย
	แกมปุยดอก	ไว้ใช้	ได้สบาย
	ไม่ต้องล่า	ปุ๋ยเคมี	ที่แพงแพง
ที่หลังบ้าน	ริมบ่อ	ปลูกกอไม้	
ผลไม้	รสชาติ	ที่แสง	
มะละกอ	กล้วยน้ำว้า	พาแข่งแรง	
บ่อคักแปลง	เลี้ยงปลา	พาขึ้นใจ	
	คือเกษตร	พอเพียง	เลี้ยงชีวิต
	แนวความคิด	คำนิยม	ผสมมัน
	เศรษฐกิจ	มีคเคื่อง	หัวเมืองไทย
	อยู่อย่างไร	ให้เป็นผู้	รู้จักพอ